

LANTSCH

Inscunter a curta distanza cun dus loufs

Ainten la vischinanza digl runal da Lantsch ògl do en inscunter a curta distanza tranter dus loufs ed ena matta da seis onns, chegl communitgescha igl Uffezi da tgatscha e p'festga. Igl sivamezde digls 4 d'avregl geva la matta a spass cuagl sies tgang. Scu tgi ella ò descretg, vegia ella inscunter igls dus loufs sen ena distanza da pacs meters. Tenor las infurmaziuns dalla matta on igls loufs sgrignia se per igl tgang dalla matta. Sen chegl è ella curreida cun igl tgang ainten vischnanca.

Tras igls fastezs cattsos e tras en'observaziun durant la notg suandonta ò la survigilanza da tgatscha pudia confirmar agl li la preschientscha digls loufs. Curt avant veva ena convaschigna observe, scu tg'igls dus loufs catschevan en tgavroul an chella direziun. Igl è igl ampren cass d'en inscunter a curta distanza da tal gener cun igls loufs tgi veivan an chel territori. Igl Uffezi da tgatscha e pestga vigna a perseguir intensivamaintg igl ulteriour svilup an chella tgossa. (cdm/fmr)

FESTIVAL CULTURAL ORIGEN

Vsevolod, igl saltunz ucranes ed Alena, la saltunza russa, preschaintan lour ovra communabla a Riom.

FOTO ORIGEN

Ameis aint igl exil

Ordvart igl program regular preschainta igl Festival Cultural Origen la fegn avregl ena nov'ovra: ameis aint igl exil. En saltunz ucranes ed ena coreografa russa rachintan davart lour amiceztga, lour exil communabel, davart igl lascher anrescher per la tribuna. Igl pèr sa canoscha varsaquants onns, solta sen la madema tribuna ed ò gio svilupp communitamaintg coreografias, filmo spots da reclama ed experimto cun art. Alena è russa, Vsevolod è ucranes. Tots dus abitavan a St. Petersburg – chegl è sto avant la ghera. Alena è fugeida aint igl vest, ord tema da repressalias e scu revolta cunter la ghera da Putin. Vsevolod ò banduno igl teater da Mariinsky, abitescha actualmointg a Roma e Dresden.

A Riom on igls dus artists svilupp la nov'ovra tgi rachinta d'amiceztga an taimps da crisa: l'experientscha cun la ghera, l'impussanza digl exil ed igl lascher anrescher pigl teater. La lavour creativa geida da survantscher la crisa. Ordvart igl plan regular preschainta Origen en'ovra simpla per dus saltunzs aint igl exil. (cdm/fmr)

La premiera ò li igls 28 d'avregl 2022 ainten la Clavadeira a Riom. Ulteriouras preschaintaziuns on li igls 29 e 30 d'avregl. Bigliets, reservaziuns ed ulteriouras infurmaziuns èn da catter sot www.origen.ch.

VAL ALVRA

Igl tren tgi passa sur igl punt da Solas è en motiv tgi vign fotografu adegna puspe.

FOTO GION NUTEGN STGIER

An direziun premaveira

Segns da premaveira er a Solas an Val Alvra. Chegl conferma er la planta an plagna fluriziun tgi sa catta agl our digl punt da Solas. Chel punt è egn digls 196 punts tgi dat cun far igl viadi cuagl tren da Tusang via Casti, tras igl tunnel digl Alvra, sur igl Bernina anfignen a Tirano. Chel tratg da 120 kilometers totga siva digl 2008 agl Patrimoni cultural mundial dall'UNESCO ed è egn digls pi ancunaschaints tratgs da tren digl antier mond. Ancunaschaint è cunzont igl Bernina Express tgi atteira onn per onn er blers giasts svizzers ed anc duple giasts digl exteriour. Chel domber scea tar passa 280 000 passagiers per onn. Gist er da premaveira è igl Bernina Express fitg popular. A Tusang ins parta tg'è premaveira, sensom igl Bernina è anc anvien ed a Tirano è gio ple u manc stad. Giond cuagl tren tras la Val Alvra sa mossa ossa la nateira an plagna fluriziun, uscheia tg'ins dastga daveiras deir tgi cun eir cuagl tren ins vo an direziun premaveira. (fmr/gns)

L'idea digl Café rumantsch è simpla, ò pero en grond success scu tgi chella fotografia dad Alvaschagn mossa.

FOTOS LIA RUMANTSCHA

«Betg angal klatsch e tratsch»

Tschantar ainten ena bela runda da Rumantschas e Rumantschs e baitar aint igl lungatg matern – chegl è la idea simpla digl Café rumantsch organiso dalla Lia Rumantscha. Prest 10 onns èn passos siva tg'igl ampren Café rumantsch ò gia li a Savognin. La FMR dat en sguard anavos ed en sguard anavant.

SANDRO BUCHLI/FMR

Igl program digls Cafés rumantschs ainten las regiuns rumantschas cuntinuescha siva la pòsa sfurzada tras la pandemia da corona. «Igl Café rumantsch ò schon er pitia da corona. Igl ampren èn anc bleras e blers sa participos agl Cafés rumantschs tgi nous vagn organiso a moda digitala, ma cuagl taimp è chegl ia anavos.» Chegl dei Carmen Dedual, la manadra Regiuns tar l'organisasiun da lungatg Lia Rumantscha a Coira. Ella è la responsabla per igls Cafés rumantschs ainten tot las regiuns rumantschas. «Nous lagn ossa s'antupar finalmointg puspe per en café e discorrer l'egn cun l'oter», accentuescha Carmen Dedual.

«Aveir en li per discorrer rumantsch»

Aveir la puspebladad da discorrer rumantsch e gist er promover a chella moda igl lungatg discurreia. Chegl è stada l'idea uriunda digls Cafés Rumantschs avant prest 10 onns cura tgi tot ò antschet ainten l'ustareia Casparin a Savognin. «Cura tg'ia va antschet la mia lavour tar la Lia Rumantscha, vaia panso: I fess bel, schi giasts ed indigens vessan en li per sa barattar e discorrer, per promover uscheia igl lungatg rumantsch discurreia.» Carmen Dedual sa regorda tgi dava a Scuol ainten la Nagiadegna Bassa gio ena antupada da Rumantschas e Rumantschs (tgi dat er anc oz!) – pero betg organisada dalla Lia Rumantscha. «Er durant igls curs da rumantsch tg'ia va instrua scu scolasta, ègl adegna puspe nia detg tgi las

puspebladads da discorrer surmiran mantgan simplamaintg.» Et voilà, nascheida è l'idea dad organisar en tal inscunter. Igl 10 d'avregl 2013 èn igls amprens 20 participants s'antupos per igl Café rumantsch da premiera.

Novas ideas antras discorrer

Igl ampren onn on chels inscuters regulars gia li a Savognin, alloura aint igls Mulegns, a Beiva ed ainten otras vischnancas an Surses. «Simplamaintg lò, noua tgi dava er en'ustareia», dei Carmen Dedual.

Or da chels inscuters regulars an Surmeir èn alloura er nascheidas novas ideas. Per Carmen Dedual ègl sto cler dall'antschatta davent: «Ia na leva betg tgi chels Cafés Rumantschs seian angal inscuters da klatsch e tratsch. La mia intenziun è stada tgi vigna discurreia d'istorgia, d'economia, da temas tgi occupan er la region. E perchegh vaia alloura do mintgamai en accent tematic per igls cafés, en impuls tgi ò lantschea la discussiun.» Accents tematics èn per exaimpel stos: fenomens dalla nateira, tradiziuns ed isanzas da pi bod, cuschna surmirana, viadis, ed uscheia venavant.

Cuagl taimp èn alloura er neidas organisadas ediziuns spezialas cun musica e concerts. Uscheia on Benedetto Vigne e Saskia Demarmels er gio canto e suno durant en Café rumantsch.

Bels inscuters

Sen la dumonda, tge Café Rumantsch tgi seia sto igl pi bel durant tot chels onns, na catta Carmen Dedual betg ena rasposta alla svelta:

«Mintga Café rumantsch è sto per me en highlight. Nous vagn gia fitg interessants giasts tgi on fatg grondas preparaziuns e referats pigl Café Rumantsch.» Egn digls puncts culminants ò Carmen Dedual alloura tuttegn anc tradia alla FMR: La viseta da pader Mauro Jöhri ainten la sala digl Piz Mitgel igl ampren onn. «Pader Mauro Jöhri ò rachinto dalla sia veta scu caputschign ainten la Toscana. A chel Café rumantsch èn stadas preschaintas 60 persungas!», uscheia Carmen Dedual.

En success ainten tot las regiuns rumantschas

Da Guarda a Scuol, Val Müstair, Grischun Central, Surselva, Panadoz anfignen a Veulden: igl Café rumantsch è er anc oz en success ed è deraso ainten tot las regiuns rumantschas e vigna mano tras ainten tot igls idioms. Las promotouras regionalas ed igls promotours regionalas dalla Lia Rumantscha on mano cun ageid da persungas externas ple tgi 300 Cafés rumantschs.

Proxims Cafés rumantschs an Surmeir:

18-05-2022 Surava / Clara Farrér, museum da puppas. Clara Farrér e la sia fascinaziun per puppas

15-06-2022 Café Casparin / Simona Demarmels. Copresidenta dall'Uniu Rumantscha Grischun Central Fanadour – settember pòssa da stad

Igl taimp ed igl li digl Café rumantsch vignan publicitgas ainten las gasettas rumantschas.

Treis dumondas

Carmen Dedual, schi Vous vurdez anavos sen tot chels onns Café rumantsch? Tegnegas è stadas las pi grondas sfeidas?

Carmen Dedual: «Agl scumanzamaint na saveva mai schi exact tgi tgi vigna agl Café Rumantsch e schi vigna ansomma ensatgi. Ma la fegn finala è adegna neida gliout. Sper las sfeidas ègl do er fitg bels muments per me. Ia va per exaimpel survagnia bels reungs or dalla populaziun.

Tge cartez Vous è igl success digls Cafés rumantschs?

«Blera gliout tgi less simplamaintg discorrer ansemen rumantsch. Ainten las regiuns da tschep rumantschas ègl pitost uscheia tg'igls

participants giaveischan en impuls dad ordvart.» Ma per exaimpel a Masagn, noua tgi veivan angal ple pacs Rumantschs, gioldan chels simplamaintg l'antupada sainza aveir adegna ena tematica u input da nossa vart.

Scu vei or igl Café rumantsch an 10 onns?

«Grev da deir. Ia crei, tgi detta er anc an 10 onns igl Café rumantsch. Tschantar ansemen e discorrer rumantsch vign er anc alloura ad esser dumando! An tge furma exact, chegl na saia pero betg. An futur è l'intenziun dad aveir duple persungas giovanas, scu famiglias agls cafés, cun far forsia en program per unfants, mussar allas mammas noua tgi ins pò aveir sustign.»